

**ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ІДЕАЛУ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЧОРТОМЛИЦЬКІ ЛЕГЕНДИ» М. ЧХАНА)**

У статті розглянуто художнє моделювання образу Івана Сірка як ідеалу народного вождя, виявлено специфіку характеротворення головного персонажа, своєрідність осмислення образу козаків як носіїв національної ідеї.

Ключові слова: ідеал, легенда, козак, Іван Сірко, М. Чхан.

Сучасний розвиток української літератури позначений увагою письменників до історичної тематики, що зумовлено пошуком митців першовитоків української державності та становленням національної самоідентифікації через художнє осмислення. Актуальною залишається тема козацтва, долі провідних козацьких ватажків, з-поміж яких чільне місце як в історичному, так і в літературному дискурсі належить Івану Дмитровичу Сірку.

Історична постать кошового Івана Сірка завжди цікавила науковців і митців як уособлення національної ідеї. Про нього найбільше написано в козацько-старшинських літописах Г. Грабянки, Самовидця, С. Величка, у невідомого автора „Історії Русів”. Найповніше образ кошового представлено в літописі С. Величка, автор якого захоплюється мужністю кошового, хистом полководця, мудрістю та іншими його чеснотами. У літописах активно функціонує й усна народна поезія: пісні, легенди та перекази про Івана Сірка, які разом з документальними джерелами увиразнюють колоритний образ кошового. Величкові оповіді „Про напад турків на Січ” та „Про Сіркову війну на Крим” ґрунтуються на фольклорному матеріалі, хоча автор перший з літописців козаччини подає власну інтерпретацію історичних подій та висвітлює позиції різних політичних сил.

Н. Щербан зауважує, що за життя Івана Сірка його образ зазнав фольклорної канонізації, ідеалізації, гіперболізації. „Уснопоетична традиція

наділяє його рисами легендарного героя: надзвичайною силою, спритністю, кмітливістю, характерництвом. Це – воїн-оборонець, що за найскладніших ситуацій зберігає відданість рідній землі, народові” [1, 4].

Літописці сприймали фольклорні твори як вірогідне фактологічне джерело. Так, Самовидець і Г. Грабянка, описуючи дії отамана, теж надають йому рис легендарного героя. В оцінках важливих подій вони поділяють фольклорне захоплення Сірком і, вдаючись переважно до тих народних творів, що найбільш імпонують їх поглядам, переносять відповідне ставлення до його особи та діяльності. Оповідь підсилюється прямими запозиченнями уснопоетичних елементів – прислів'їв, приказок, образних порівнянь.

В українській літературі образ Івана Сірка подано різножанрово й різноаспектно: „Сіркова слава” (1903), „Сіркова могила” (1906) А. Кащенко, „Про що тирса шелестіла” (1916) С. Черкасенка, „Помста” (1947) В. Домонтовича, „Яса” (перша редакція 1970 – 1974 рр., друга – 1987 р.) Ю. Мушкетика, тетралогія „Таємний посол” (1977) В. Малика, „Іван Сірко” (1990) В. Кулаковського та ін. До постаті легендарного кошового звернувся й дніпропетровський письменник-шістдесятник Михайло Чхан у повісті „Чортотлицькі легенди”. Відомий у 1960 – 1970-ті роки, М. Чхан посмертно постав перед читацьким загалом як талановитий прозаїк після оприлюднення його „шухлядної” спадщини, до якої належить і згаданий твір.

Проза М. Чхана мало досліджена, що зумовлює актуальність обраної теми. **Метою** нашої розвідки є дослідження специфіки художнього моделювання ідеалу в „Чортотлицьких легендах” М. Чхана. Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання низки завдань, зокрема розглянути художнє моделювання образу Івана Сірка як втілення ідеалу народного вождя, з'ясувати фольклорне підґрунтя образу Сірка, проаналізувати засоби характеротворення головного героя, а також своєрідність зображення козацтва.

Любов до рідного краю, його історії, захоплення козаччиною – прикметні риси творчості митця, на чому неодноразово акцентували

дослідники (С. Мартинова, Н. Нікуліна, І. Пуппо, В. Чемерис, С. Левенець, О. Вусик та ін.) Авторів випало творити за складних часів „відлиги” та „застою”, коли „сама тема козацтва розцінювалась тоді як „шкідлива”, і якраз у ній найчастіше вишукувалися різні „відступи” й „збочення” [2, 6]. За згадками багатьох письменників, „з рукописів та версток, які вже готувались до видання, в обов’язковому порядку тоді викреслювалась будь-яка згадка про запорозьких козаків. Навіть з історико-краєзнавчих нарисів викидалися цілі періоди, пов’язані з козацтвом... Власна історія була оголошена націоналістичною” [3, 13].

За радянської влади ім’я Івана Сірка було майже викреслене з історії, про нього згадувалося побіжно, а надзвичайні ратні подвиги замовчувалися [1, 1]. Тому цілком зрозуміло, що твір М. Чхана про козацького кошового вийшов друком лише після оголошення незалежності України. О. Вусик припускає, що М. Чхан одним із перших в Україні „виношував задум створити цілу книжку про легендарного кошового Запорізької Січі І. Д. Сірка” [4, 8]. Перші чотири частини („Легенда про легенди”, „Легенда про народження Сірка”, „Як Сірченко Івась вовка залигав”, „Як Сірко чорта вбив”) побачили світ у збірці „Легенди про козаків” (1991), за яку письменнику було присуджено премію ім. Д. І. Яворницького, і вважалися незавершеним задумом М. Чхана створити великий прозовий твір про Івана Сірка. Рукопис усієї повісті вміщено в найповнішу збірку творів письменника „Вибране” (2007) упорядницею архіву творчості М. Чхана Світланою Мартиновою.

Твір „Чортонлицькі легенди” складається з дванадцяти самостійних, сюжетно завершених оповідань із фольклорним та історичним підґрунтям, які маркуються автором легендами, що має свою логіку за формально-змістовим критерієм, оскільки легенда визначається як „жанр фольклору та літератури, в якому з установкою на достовірність представлені чудесні події, небувалі обставини, особи, предмети. Іншими словами, в легенді поєднуються історизм та наївна віра, фактологія та утопія, повсякденне та

надприродне” [5, 107]. Проте О. Вусик, С. Мартинова визначають окремі розділи як новели, хоча питання жанрового номінування твору на сьогодні залишається невирішеним. На нашу думку, „Чортомлицькі легенди” можна розглядати як повість у легендах, зважаючи на змісто- та формотворчі компоненти, адже реалізований в окремих легендах твір характеризується такими жанровими ознаками повісті, як середня епічна форма, невелика кількість героїв, незначний проміжок часу.

Обраний митцем жанр оповіді вказує на зв'язок чханівського образу Івана Сірка з його фольклорним потрактуванням. „Письменник наділяє свого персонажа рисами легендарного героя: характерництвом, силою, кмітливістю. У характеристиці кошового автор зосереджується на тих цінностях, які відігравали в житті Сірка провідну роль. Він – воїн, оборонець рідної землі, яка є для нього „найдорожчим, найнерозтратнішим скарбом”, і відданість їй зберігає за найскладніших ситуацій. Сірко в Чхана – „найповажніший, найзнаєміший кошовий, видатний полководець, гроза ворогів”, – наголошує С. Мартинова [6, 134]. Таким кошовий постає в народній пам'яті, на чому наголошує автор „Чортомлицьких легенд”. „Прокошував він, землю рідну захищаючи, довгий і славний час, і пішов у легенди, які пережили Січ” [7, 223], – узагальнює М. Чхан.

Нарація більшості частин повісті іде від третьої особи, в декількох із них – від першої: від козака Канівського куреня Перетрикістки („Як Сірко кашу варив (Із баляндрасів Перетрикістки, козака Канівського куреня)”, „Як Сірко орду свистом зупинив (З баляндрасів козака Канівського куреня Охріма Перетрикістки)”). Перша легенда циклу – „Легенда про легенди” – виконує функцію прологу, в якому лаконічно, але з великою художньою силою зображено першовитоки козацтва, окреслено історичну роль Запорозької Січі, „звідки п'янку, непереможно привабливо пахло волею на всю Україну, на весь східний південь Європи – Подоння, Подунайщину, Побужжя, Прикарпаття” [7, 222]. В інших оповіданнях розповідається про певний епізод чи подію з життя Сірка. На переконання С. Мартинової, на

фольклорному матеріалі вибудовуються сюжети окремих новел Чхана („Легенда про народження Сірка”, „Як Сірко чорта вбив”, „Як Сірко орду свистом зупинив”), хоча автор подає і власну інтерпретацію зображених подій. Зв’язок із фольклором репрезентовано введенням у сюжети легенд прямих запозичень уснопоетичних жанрів – „прислів’їв, приказок, образних порівнянь, що надає розповіді своєрідного колориту, засвідчує його етноментальну закоріненість” [6, 223]. Оповідання хоч і розташовані не в хронологічній послідовності подій, але утворюють цілісну картину життя Сірка: народження („Легенда про народження Сірка”), дитинство і становлення („Як Сірченко Івась вовка залигав”), парубоцтво і вибір козацького життя („Клятва Сірка”), обрання отаманом Запорозької Січі та ратні подвиги козаків під його керівництвом („Бузький міст”, „Вінець Сіркової звитяги (Запорозький вогонь)”, „Сіркові бджоли” та ін.)

Образ Івана Сірка є втіленням концепту „герой-ідеал”, який автор реалізує в таких рисах кошового, як беззаперечний авторитет отамана, гострий розум, мужність, синівська відданість Україні, надлюдські здібності. Репрезентанти концепту в різних частинах твору створюють цілісну картину характеру головного героя, який є носієм авторського й народного ідеалу. Функціонування деяких з них розглянемо детальніше.

Моделюючи образ Сірка, М. Чхан постійно акцентує на беззаперечному авторитеті кошового серед запорожців, завойованому як військовими звитягами (за підрахунками Д. І. Яворницького, переміг у 55 боях, не отримавши жодної серйозної поразки), так і життєвою позицією та мудрістю. Козаки ставились до свого кошового з особливим пієтетом, безоглядно довіряючи йому та безвідмовно виконуючи будь-який наказ отамана: „Ну от, щоб я з нечистим поцілувався, як таки з Іваном Дмитровичем не страшно ажнічогісінько!” [7, 268], „Ой, як ми вірили! Ну кожному дурневі видно, що зітруть нас зараз, як мошву, а заспокоїлись, ще й загігикали стиха” [7, 269], „Та й ви ж, батьку, з нами, а з вами нам ніякий дідько не страшний: щось уже придумаєте їм на погибель” [7, 279].

М. Чхан у своєму творі торкається характерництва, яким володів Іван Сірко згідно з народними переказами. Л. В. Романенко зазначає: „Серед козаків були в пошані так звані козаки-характерники (химородники (чаклуни), знахарі тощо). Вони вміли ховати і знаходити скарби, заговорювати рани, миттю переноситися з одного місця на інше, насилати на своїх ворогів сон і ману, перетворюватися на вовків та інших звірів, могли довго знаходитись під водою, ходити по воді, були невразливі до шаблі, вбити їх можна було тільки срібною кулею або гудзиком. Найвідомішими такими козаками були Іван Сірко, Семен Палій, Северин Наливайко, Максим Кривоніс, у ХІХ столітті такі здібності приписувалися уже ватажкові народного повстання Устимові Кармалюкові” [8, 56]. Про надприродні здібності отамана автор переповідає вустами Перетрикістки: „Йому і чорти, й святі допомагали. І Мати Божа. А з Юрієм-звитяжцем, то вони були, як брати” [7, 266].

Слава про Івана Сірка ще за його життя ходила далеко за межами України. Постать видатного воїна-характерника вражала навіть турецького султана та його безжальних яничар: „Страшне ім'я Урус-шайтана паралізувало волю, зробило нездатними до відсічі і бувалих яничарів, відсутність будь-якої згуртованості і проводирства в перші хвилини погрому стали фатальними” [7, 284-285].

Важливою рисою характеру кошового, на якій акцентує М. Чхан, є дотримання принципів демократії та рівності, що характеризує цілу систему взаємин на Запорозькій Січі, однієї з найдемократичніших організацій того часу. Традиційно у військових походах отаман отримував беззаперечну владу, проте навіть у таких умовах Іван Сірко залишався вірним своїм ідеалам: „Та хоч і мав Сірко в походах, як всякий кошовий, необмежену владу, але поважав січову вічовість і ненавидів і думку про те, щоб бились і гинули козаки в бою, не відаючи за що, з яких причин та без згоди, без добровільного духу бійцівського” [7, 279-280].

Однією з провідних ідей твору є сакральність рідної землі. Концепт „земля” функціонує не лише як уособлення рідного краю, але й актуалізує міфологему матері-землі „що родить (дає) людям усе, потрібне для життя, і забирає до себе по смерті” [9, 243]. Відданість рідній землі, яка конкретизується автором в образі України, та її захист стають одним із найважливіших життєвих завдань головного героя: „Та єдина жменька рідної землі дорожча від них – отих скарбів, бо то прах предків наших! І кожен з нас, як прийде час волі Божої, стане жменею рідної землі, але народить вона – наша Україна – у стократ більше і добра, і лицарства, якщо не віддамо її напасникам, якщо не прикриємо її своєю відвагою!” [7, 251].

Провідна риса образу Івана Сірка – патріотизм, який транслюється в проукраїнських ідеалах кошового. Служіння Україні для нього – мета життя: „Боліло понівечене тіло, боліла душа: уже скоро і коня за ним поведуть і відпоминають, а Україна конає, потерзана зівсібіч, і пече, пече сумління – чи ж допоміг ти, сину, матері?” [7, 272].

Як відомо зі спогадів колег та друзів письменника, Михайло Чхан був патріотом України, „натурою складною, суперечливою, не вписувався у звичні рямці, та й ярлик „націоналіста” негласно і гласно йому ліпився за його безмежну любов до України” [10, 152]. Позиція автора втілена в образі Івана Сірка, який, обираючи життєвий шлях („Клятва Івана Сірка”), говорить: „І буде ненависним мені гірше чуми морової, гірше пса паршивого і наймізерніший ворог України, і не матиму я розбору ані в родоводу його, ані у вірі – будь він татарин чи турок, волох чи лях, чи свій вовкулака-перекинчик: анікому пощади! І не додивлятимусь я, по честі чи не по честі вчинив я вирок свій – розпатлав, розтер ворога, бо єдина честь мені – синові України – не діяти лише їй на шкоду” [7, 317].

Носієм авторського ідеалу у творі є козацтво, у зображенні якого функціонують такі національно вагомі концепти: Січ, степ, Дніпро, земля, вітер, пісня, а також ті, що традиційно пов’язують з козаччиною – шабля, кінь, побратимство, джура. Продиктовані умовами виживання, вміння козаків

не обмежувалися лише військовою вправністю, на чому й наглошує митець: „Люду ж було на Січі, якого тобі хочеш – ні в пеклі, ні в раю довіку такої кумпанії не буде. Все вмiли, навіть чорту хвоста зав'язати, навіть дитя прийняти й вигодувати. Отакі кумпанійці!” [7, 258-259].

Дисциплінована Сірком Січ позиціонується автором як ідеально злагоджений механізм, вибудований на її законах та вікових традиціях: „Січ за його кошев'я була непохитно злютованою і грізною, як бджолина республіка. Та ще й тому, що козаки, ніби бджоли, по краплині збирали волю рідної землі, не потребуючи, не вимагаючи собі нічого, ніякої винагороди” [7, 239-240].

Козаки постають не лише відважними, але й розумними, винахідливими вояками: „Мастаки були запорожці на воєнні вигадки і хитрощі: багато самовидців це засвідчують, чимало зі свідків тих на власній шкірі відчули пекучість отих злетів запорозького, вірніше українського народного генію” [7, 286].

В оповіданні „Вінець Сіркової звитяги (Запорозький вогонь)” письменник розгортає перед читачем картину надзвичайної злагодженості січовиків у надзвичайних ситуаціях. Не втративши жодного воїна, козакам під мудрим керівництвом Сірка вдається побороти кількатисячне військо яничар, які, скориставшись моментом, зайняли територію Січі. „Подібної перемоги не мали найушлавленіші полководці світу – Олександр Македонський, Тамерлан, Цезар та інші, бо то були завойовники, загарбники, а це були лицарі, оборонці Вітчизни” [7, 297], – підсумовує автор.

У притаманній М. Чханові манері афористичного письма викарбовуються своєрідні кредо козаків, майстерно вкраплені розповідь: „Не ради наживи живе козак – задля справи й слави лицарської” [7, 246], „Дітки, каже було, не той козак, що повалив, а що сам не спіткнувся” [7, 260], „Ото, хлопці, маєте вуха, як лопухи, то й слухайте: не просвистіть честі козачої, волі вольної...” [7, 271] та ін.

У рецензії на вихід перших частин твору у збірці „Легенди про козаків” О. Вусик наголошує: „Проза М. Чхана така ж поетична, глибоко філософська і своєрідна, як і його вірші... Між ними часом навіть важко провести жанрову грань – так добротню й поетично все сплетено в один вінок авторської розповіді” [4, 8]. „Чортотлицькі легенди” Михайла Чхана є зразком неординарного творчого мислення письменника, втіленням авторських ідеалів.

Отож, у повісті в легендах „Чортотлицькі легенди” М. Чхан подав художню версію життя славетного запорозького кошового Івана Сірка, носія національної ідеї, ідеалу народного лідера, непересічної, надзвичайно талановитої особистості. Козаки зображуються митцем як хоробрі та кмітливі воїни, що упродовж кількох віків вважали своїм священним обов’язком оборону рідної землі, народу від чужоземних загарбників. Певна річ, твір з такою національно орієнтованою ідейністю, що не збігалася з вимогами соцреалістичних канонів, не міг бути надрукованим за життя письменника, адже возвеличував любов до України та стимулював інтерес читачів до власної історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербан Н. Г. Образ Івана Сірка: типологія характеру в народній творчості та художній літературі: авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / Н. Г. Щербан. – Харків, 2007. – 20 с.
2. Мартинова С. «В нім жила запорозька сміливість...» / С. Мартинова // Чхан М. Вибране. – Дніпропетровськ: ВАТ «Дніпрокнига», 2007. – 408 с.
3. Мартинова С. Оди о Ленине писали не все советские поэты / С. Мартинова // Экспедиция XXI. – 2008. – № 9. – С. 12-13.
4. Вусик О. Із недоспіваних пісень поета / О. Вусик // Борисфен. – 1992. – № 1. – С. 8.
5. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / [гл. науч. ред. Н. Д. Тamarченко]. – М.: Издательство Кулагиной; Intrada, 2008. – 358 с.
6. Мартинова С. М. До питання розвитку історичної романістики Придніпров’я 1970-1980-х років / С. М. Мартинова. // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту). – Вип. 18. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. – С. 131-137.
7. Чхан М. Вибране / М. Чхан. – Дніпропетровськ: ВАТ «Дніпрокнига», 2007. – 408 с.
8. Романенко Л. В. Постать Івана Сірка в українській літературі (на матеріалі творів М. Морозенко «Іван Сірко, великий характерник», «Іван Сірко, славетний кошовий») / Л. В. Романенко // Електронний ресурс. Режим доступу:

<http://cyberleninka.ru/article/n/figura-ivana-sirka-v-ukrainskoy-literature-na-materiale-proizvedeniy-m-morozenko-ivan-sirko-bolshoy-koldun-ivan-sirko-slavnyy-koshevoy>.

9. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

10. Нікуліна Н. Повернення високої зорі / Н. Нікуліна // Вітчизна. – 1993. - № 1. - С. 152-153.

REFERENCES

1. *Shcherban N. H.* Obraz Ivana Sirka: typolohiya kharakteru v narodniy tvorchosti ta khudozhniy literature [The image of Ivan Sirko: the typology of the character in folklore and literature], avtorefer. dys.na zdobuttya nauk. stupenya kand. filoloh. nauk [Thesis abstract for PhD Work], Kharkiv, 2007, 20 p [In Ukrainian].

2. *Martynova S.* «V nim zhyla zaporoz'ka smilist'...» [The zaporizhian brave lived in him], *Chkhan M. Vybrane* [Chkhan M. Selected works], Dnipropetrovs'k, VAT «Dniproknyha», 2007, 408 p [In Ukrainian].

3. *Martynova S.* Ody o Lenine pisali ne vse sovetskiye poety [Not all Soviet poets wrote the odes about Lenin], *Ekspeditsiya XXI*, 2008, No. 9, pp. 12-13 [In Russian].

4. *Vusyk O.* Iz nedospivanykh pisen' poeta [From the unfinished songs of the poet], *Borysfen*, 1992, No. 1, p. 8 [In Ukrainian].

5. Poetika: slovar' aktual'nykh terminov y ponyatiy / [From the unfinished songs of the poet], Moscow, Izdatel'stvo Kulahinoy; Intrada, 2008, 358 p [In Russian].

6. *Martynova S. M.* Do pytannya rozvytku istorychnoyi romanistyky Prydniprov'ya 1970-1980-kh rokiv [To the question of historical novels in Dnieper region in 1970-1980 years], *Tayiny khudozhn'oho tekstu (do problemy poetyky khudozhn'oho tekstu)* [Secrets of artistic text (to the problem of poetics of artistic text)], Vol. 18, Dnipropetrovs'k, DNU, 2015, pp. 131-137 [In Ukrainian].

7. *Chkhan M.* Vybrane [Selected works], Dnipropetrovs'k, VAT «Dniproknyha», 2007, 408 p [In Ukrainian].

8. *Romanenko L. V.* Postat' Ivana Sirka v ukrayins'kiy literaturi (na materialy tvoriv M. Morozenko «Ivan Sirko, velykyy kharakternyk», «Ivan Sirko, slavetnyy koshovy») [The figure of Ivan Sirko in Ukrainian literature (based on works of M. Morozenko “Ivan Sirko, the great sorcerer”, “Ivan Sirko, the famous otaman”)], available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/figura-ivana-sirka-v-ukrainskoy-literature-na-materiale-proizvedeniy-m-morozenko-ivan-sirko-bolshoy-koldun-ivan-sirko-slavnyy-koshevoy> (access March, 01, 2017) [In Ukrainian].

9. *Zhayvoronok V.* Znaky ukrayins'koyi etnokul'tury: slovnyk-dovidnyk [The signs of Ukrainian ethnic culture: Dictionary directory], Kyiv, Dovira, 2006, 703 p [In Ukrainian].

10. *Nikulina N.* Povnennya vysokoyi zori [The return of the high star], *Vitchyzna*, 1993, No. 1, pp. 152-153 [In Ukrainian].

АННОТАЦІЯ

Алена Головченко. Художественное моделирование идеала (на материале повести «Чертомлицкие легенды» М. Чхана)

В статье рассмотрено художественное моделирование образа Ивана Сирко как идеала народного вождя, исследуется специфика характерообразования главного персонажа, проанализированно своеобразность осмысления образа казаков как носителей национальной идеи.

Ключевые слова: идеал, легенда, казак, Иван Сирко, М. Чхан

ABSTRACT

Aliona Golovchenko. The artistic modeling of the ideal (based on the story “Chortomlytski legendy” of M. Chkhan)

The contemporary development of Ukrainian literature is marked with the considerable attention to historical subjects, particularly to the theme of the Cossacks and to the images of the leading Cossack leaders, among which an important place belongs to Ivan Sirko, famous Cossack ataman of 17th century. The object of the matter is the story of Dnepropetrovsk writer M. Chkhan "Chortomlytski legendy" which is dedicated to the figure of I. Sirko

The composition of the work "Chortomlytski legendy" consists of twelve independent, completed stories with folk or historical background. The author defines them as the legends that can be explained by the formal and semantic criteria. The author of the article determines the genre of the work as the story in legends.

Reproducing the image of Ivan Sirko, M. Chkhan reveals such of his features as sharp wit, courage and indisputable authority among the Cossacks. Sirko is depicted as a courageous warrior-sorcerer, whose glory was widespread far beyond Ukraine. The author focuses on ataman's patriotism and his respect for the principles of democracy and equality that also characterizes the entire system of relations in the Zaporozhye Sich.

The author's ideal bearers are the Cossacks. Depicting the Cossacks the writer uses such national concepts as the Sich, steppe, the Dnieper, native land, wind, songs and also the concepts containing the features of military involvement: a sword, a horse, brotherhood, dzhura. M. Chkhan represents the Zaporozhye Sich as a perfectly coordinated mechanism built on the military principles and ancient traditions. Cossacks appear not only brave but also smart, inventive soldiers.

Key words: ideal, legend, Cossack, Ivan Sirko, M. Chkhan